

encapçalen després els textos. Així, «Argot y neología: una cuestión compleja» esdevé «Argot y neología: una relación compleja»; «L'expressivitat en la neologia documentada en la premsa catalana: tendències contrastives entre diaris i revistes» esdevé «L'expressivitat en la neologia documentada en la premsa catalana. Tendències contrastives en diaris i revistes»; «La gràcia és al final: la col·loquialització dels compostos a la manera culta» esdevé «La gràcia és al final: la col·loquialització dels compostos cultes»; «Anàlisi d'un corpus de neologismes lexicogràfics de nens i joves» esdevé «Paraules que usen els joves parlants del català i que els diccionaris no recullen»; etc. El títol del treball de Cañete, Fernández-Silva i Villena ha estat especialment de pega: si a la taula inicial es parla de «La difusión de la terminología a través de la premsa escrita», a l'interior es corregeix i s'escriu *prensa*, però llavors llegim «La difusión del a terminología». També és estrany que no hi hagi cap títol o encapçalament a l'hora de passar d'unes seccions del llibre a les altres. I encara és més estrany que el text de Freixa digui «Tanquem el volum» quan som tot just a la pàgina 18. Al costat de tot això ja no crida l'atenció que després del parèntesi de tancament de les referències bibliogràfiques de vegades hi hagi punt i de vegades no. Tot parlat són detalls. Petits detalls, però, que agrisen la blancor resplendent d'un conjunt d'estudis valuosos que, certament, mereixien una edició més acurada.

Jordi GINEBRA
Universitat Rovira i Virgili

PÉREZ CAPELO, Carolina (2015): *Toponimia e variación dialectal en galego. Os topónimos rematados en -oa, -oá, -úa, -uá*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 128 p. <<http://www.usc.es/libros/index.php/spic/catalog/book/751>>

Este traballo constitúe o primeiro número da colección Limiar, que edita o Instituto da Lingua Galega da Universidade de Santiago co obxectivo de difundir traballos de investigación realizados por investigadores novos. O rigor científico garántese mediante o exame previo a cargo de dous avaliadores externos. Os contidos da colección, coherentes coa institución que a promove, abranguen calquera aspecto relacionado coa lingüística e a filoloxía galegas. A colección inaugúrase no campo da onomástica, área na que outros novos investigadores están incorporándose (así, Paulo Martínez Lema, Gonzalo Hermo ou Rocío Dourado, todos eles formados no Instituto da Lingua Galega) e continuando nunha das vías que, desde Sarmiento no século XVIII, máis tradición ten no ámbito da lingua galega.

O corpus está constituído polos topónimos rematados en *oa*, *-oá*, *-úa*, *-uá* (e plurais), tirados do NG oficializado pola Xunta de Galicia en 2003, que contén 44.409 formas,¹ acrecentado co repertorio toponímico da zona eonaviega (a Asturias de fala galega) de Varela Aenlle e, nalgúns casos, coa microtoponimia compilada polo Proxecto Toponimia de Galicia (PTG). O material así obtido foi clasificado pola orixe etimolóxica, pois, a pesar da coincidencia fonética, uns topónimos proceden da terminación latina *-ŏLA* (*Ferreiroa*, *Ferreiroá*, *Ferreirúa*), de *-ŏNA* (compostos co adxectivo latino *BŏNA*), *-ŏNA* (*Ambroa*, *Amproa*, *Camboa*, *Croa* e outros) e mesmo de *-ŪGA* (*rúa*, transmitido a través do francés). Tamén inclúe un capítulo de formas de procedencia dubidosa, para as que os datos proporcionados pola xeografía lingüística permiten afirmar ou descartar as orixes etimolóxicas propostas. En cada un dos topónimos estudados inclúe a proposta etimolóxica e indica a localización xeográfica; tamén contrasta os datos cos resultados na lingua común (se é que presentan correlato léxico) a partir dos datos proporcionados polo *ALGa*.

A recolla, con todo, non é exhaustiva, posto que hai máis formas rematadas en *oa*, *oá*, etc., das que se tratan neste traballo. Pode que implicitamente se dera por suposto que só se terían en conta aquelas

1. Esta cifra non se refire a topónimos diferentes, como di a autora (p. 15), e como quizais se pode inferir do cadro de onde toma o dato, senón ó total dos topónimos fixados. As formas toponímicas diferentes son "só" 21.169.

que remontan ós étimos considerados (e neste caso, falta *Embernullúas*²), pero habería que xustificar por que se descartan os que non están: *Lúa* (hidrónimo prerromano con paralelo no castelán *Luna*: vid. Bascuas 2014: §9.1), *Goá*, *Goás* (para estes dous no HGN propónse o étimo *Goda*, de procedencia xermánica³) e outros de posible orixe prerromana: *Búa*,⁴ *Gulúa*,⁵ *Marrúa*.⁶ Hai unha confusión con *Cachaxúas* (p. 73), que no NG figura como *Cachaxúas* e, por tanto, a hipótese etimolóxica ten que ser necesariamente diferente da apuntada (non pode ter que ver con IOHANNES).

A autora demostra un amplo coñecemento da bibliografía, tanto no referido á xeografía lingüística (os datos son tirados fundamentalmente do *ALGa*) coma ós estudos toponímicos. A este respecto, bóta-se en falta o último libro de Edelmiro Bascuas (2014), o maior estudoso de hidronimia prerromana (quizais non saíra do prelo cando se fixo o traballo) e a referencia ás obras completas do divulgador Nicanandro Ares (2012, 2013); neste último caso cítanse varios dos seus traballos soltos, pero sería útil para o lector darlle a coñecer a existencia da compilación da súa obra. Estraña máis a ausencia dun traballo que supón a primeira aproximación a este tema, de Alf Monjour (1988), sobre os resultados do sufixo -OLA en galego e asturiano. Os seus datos proveñen fundamentalmente do *Glosario* de Constantino García (1985, vid. DdD) e hoxe revélanse insuficientes,⁷ pero parte da mesma formulación básica e achega datos léxicos que poderían interesar para complementar a localización xeográfica dos derivados en -OLA: amais de *teiroa*, que Carolina Pérez estuda especificamente, nomea *corrodá* (fitónimo, diminutivo de *correa*), *aixoá* (variante de *aixola* < lat. ASCIOLA) e (*a*)*piñoá* ('parte da carreta', derivado de *piña*).

A investigación etimolóxica da toponimia é especialmente ardua porque tradicionalmente se lle prestou máis atención ó léxico común. Houbo moitos avances nos últimos anos, pero a información está moi dispersa, é de desigual calidade e, consecuentemente, aínda estamos lonxe da confección dun dicionario etimolóxico da toponimia. Por tanto, as achegas feitas neste eido con rigor, prudencia e documentación, como é aquí o caso, son especialmente valiosas. De aquí en diante farei algunhas observacións puntuais a algunhas delas.

Nos topónimos derivados de -ONA a autora inclúe formas nas que aparentemente se conservou o -N- (pp. 32-33), como *Baiona*, *Carmona* e *Carmoniño* (ós que se podía engadir o hodónimo compostelán *Caramoniña*). Hai palabras con étimos prerromanos que presentan dobretes con *n* e *nn*, como *amiñeiro/amenreiro*; Gonzalo Navaza (2006: 54) explícaos como residuos arcaizantes ou con dobre orixe, *AMINARIU/*AMMINARIU;⁸ por tanto, en vez de conservación habería que falar do resultado regular de

2. Diminutivo en -OLAS de *Embernallas*, topónimo do mesmo concello, Navia de Suarna, atestado como "in ripa Navia *Invernalias* medias" a.1087, *Hibernalia* a.1091 TSamos, referido a pasteiros de inverno: vid. Ares 2012: 78. As atestacións medievais citadas proceden do *CODOLGA* e do *TMILG*.

3. Aínda que as atestacións medievais non apuntan cara aí: "riuum de Goaa" a.1187 CDMeira, "Pelagius de Goaa" a.1229 CDMeira, "San Jurgo de Goaa" a.1407 CDVilourente. ¿Quizais de GÜLA? Deste último procede o asturiano *Gola*, segundo Corominas, que significa 'porción dunha leira onde abunda máis a terra vexetal', e esa acepción é susceptible de uso toponímico. Tanto Abadín como Cospeito, onde se localizan ambos e dous topónimos, son áreas estremeiras de zona de *oá*.

4. García de Diego (1962: 241) incluíno entre os derivados do lat. BUDA, pero esta forma, que deu orixe a *Boedo*, *Bueiros*, *Bodas* e outros, presenta vogal tónica breve, ũ, polo que o resultado fonético tería que ser /o/ (vid. Navaza 2006: 109). Localízase en Barro (Po), lonxe das zonas de -úa < lat. BŪNA, -ōla ou -ōna.

5. De etimoloxía descoñecida para min, a localización xeográfica (en Coristanco) informa de que non pode proceder de -ōla, pois está lonxe desa área.

6. Albertos (1966: 148) atesta o radical *Marr-* en varios nomes prelatinos. Localízase en Moaña (Po), lonxe das zonas de -úa < lat. BŪNA, -ōla ou -ōna.

7. O moito que aumentou a literatura científica desde a época de redacción do seu traballo ponse de relevo ó ver o apartado bibliográfico do libro de Carolina Pérez: salvo as obras de Piel e Moralejo Lasso, case tódalas referencias son posteriores a 1988. Nin sequera existía daquela a relación completa do Nomenclátor de Galicia, que é de 2003 (o que explica, imaxino, as formas deturpadas que usa o autor e algún erro como *Arañó*, que non figura no NG e debe referirse a *Araño*) nin, por suposto, os *corpora* documentais en liña (*TMILG* e *CODOLGA*).

8. Bascuas (2006: §36.4) observa máis dobretes noutras formas de orixe prerromana con consoantes simples ou xeminadas: *Seaiá-Salaia*, *Caamouco/Calamouco* (serra en *Becerreá*), *Caranza/Carranza*.

formas relacionadas pero con diferenzas no étimo. En canto a *Baiona*, é en realidade un topónimo replicante a partir do orixinal vasco-francés, imposto por Afonso IX en 1201, como recentemente demostrou Navaza (2017).

Aviñoá é citado en relación con *Viñoa* (< *VINĒŌLA) «con aglutinación gráfica do artigo» (p. 49). No entanto, a fixación desta forma con *A-* por parte da Comisión de Toponimia parece indicar que non ten relación con *viña*, como si a ten o *Viñoa* de Lalín, segundo demostra a documentación medieval (*Uinioa* a.1246, 1291). O fenómeno usual na toponimia é a deglutinación (*O Grove* < *Ocobre*, *A Baña* < med. *Avania*, *O Incio* < med. *Onitio*, e moitos máis exemplos: vid. Boullón 2011). Pero a aglutinación non é un procedemento da fala popular, senón que se dá en textos escritos por influencia do castelán e ocorre sobre todo nos apelidos a partir dunha falsa segmentación (*Aponte* < *de Aponte* < *Daponte/da Ponte*, *Acosta* < *de Acosta* < *Dacosta/da Costa*). Dado que existe o topónimo *Aviño*, un hidrónimo prerromano, é posible que sexa un diminutivo deste, como suxire Bascuas (2014: §31.2). En todo caso, independentemente da orixe etimolóxica última, trataríase dun descendente do sufixo diminutivo -ŌLA. Por outro lado, neste grupo habería que considerar *Viños* (Arzúa), atestado no séc. IX como *Villam Uiniolis* (TACSantiago), que Bascuas (2014: §31.3) interpreta como «forma relaxada de *Uiniolas». Agora ben, se este é o seu étimo, cadra fóra do mapa actual do resultado en -ó, posto que este resultado se dá en Pontevedra, na súa zona costeira e meridional, lonxe de Arzúa, situada no centro xeográfico de Galicia. Esta distribución xeográfica parece descarta-la súa orixe nun étimo rematado en -ŌLAS, malia o que suxire Bascuas.

Na relación dos topónimos formados a partir de MŌLA- (pp. 44-45) está ausente a parroquia *Mos* de Outeiro de Rei (Lu), con bo criterio, pois procede dunha forma medieval *Málonas*, formada cunha raíz prerromana *MAL- ‘elevación, curvatura, ribeira’, segundo acreditan as documentacións medievais: *Sancti Iuliani de Malones* a.1037-1042 TVelloLugo, *Sancti Iuliani de Mallones* (Lugo) ca.906 (Bascuas 2005: §36.3); pero a autora debía advertilo, pois é forma do NG que ela non inclúe nesta relación sen aducir razón. É este un exemplo meridiano da importancia das atestacións medievais, pois sen elas non hai forma de garantir qué formas teñen unha procedencia etimolóxica ou outra, dado que o resultado fonético é o mesmo ([¹ɔ]).

Lixuás/Lixoa (p. 58). Para apoiar a posibilidade de que *Lixuás* (Pol, Lu) proceda de LAGENŌLAS, a autora cita *Lixós*, recollido por Navaza en Catoira (2007: 124), coa mesma orixe. É posible, pero tendo en conta a existencia de *Lixó* e *O Lixó* (Ribeira, Co), o xénero masculino podería descartar esta identificación etimolóxica: no DAG apúntase a un diminutivo, tamén en -ŌLUS, do topónimo prerromano *Loxo* (localizado en Boiro, próximo a Ribeira), con palatalización da vogal átona previa á consoante palatal. Isto non descarta, con todo, a posibilidade de que *Lixuás* teña a orixe proposta.

Mouruás/Muruás (pp. 58-59). Para o primeiro deles, segue a J. Diéguez, que reconstrúe *MURIO-LAS, dada a atestación *Muriolas* no TCellanova; cadra a atestación medieval e a zona de topónimos en -ŌÁ. Pero no caso de *Muruás*, a pesar do suxestiva que é a pertenza a Muras, que como a autora indica, parece apuntar a un topónimo replicante, diminutivo en -ŌLAS (e por tanto, coa mesma orixe có primeiro), a área xeográfica parece desmentir esta hipótese, posto que esta é zona de -ŌA (certo é que hai dous puntos de -ŌÁ na Mariña luguesa). Habería que ter en conta, ademais, a existencia de *Muruais* (Goios, A Pontenova, Lu), que semella cognado de *Muruás*, e que pola terminación e a área xeográfica remite sen dúbida a -ALES; quizais se trate dunha voz de orixe prerromana, relacionada con *morea* ‘montón’, *morouza* ‘montículo’, con posible parentesco remoto co lat. *murus*.

Paraxud/Paraxó (pp. 59-60). Pola distribución dialectal, a autora propón un étimo en -ŌLA, en contra doutras propostas aducidas (*PARIAS SUDANAS, *PARIAS SOLANAS, relación con PARATA) que presentan diversos problemas fonéticos; nesta liña, J. Diéguez, tendo en conta a atestación medieval *Paraiola* (ca. 1020-1052 TSamos) propuxera *PERAGIOLA, formado coa mesma base da *Peroxa*, de orixe descoñecida.⁹ Outra posibilidade foi apuntada por Gonzalo Navaza (no prelo), que o retrotrae a PIRARIOLA,

9. Fronte a proposta que para *A Peroxa* fixera Elixio Rivas do latín PETROSA-, posible fonética e semanticamente, está a atestación *Perogia*, ano 985 do TCellanova, que parece descartala.

que sufriría unha temperá disimilación de líquidas (*PIRALIOLA) e de aí, perda dos *l-* e palatalización conseguinte do grupo resultante (iode + *o*). A abundancia desta serie toponímica parece apoiar unha orixe nunha voz común como é este fitónimo; ademais, a formación romance equivalente é moi frecuente: (A)(s) *Pereiriña(s)* son nove lugares e unha parroquia no NG, máis 143 mencións no PTG.

Amoá, A (O Vicedo): a posibilidade dunha aglutinación do artigo feminino con *Moá* (<MÓLA) é descartable en principio, polas razóns expostas en *Aviñoá*. A autora insiste nesta posibilidade e descarta a hipótese suxerida por Bascuas que deu lugar ós topónimos *AMONA, baseándose en que non atopou outro caso deste resultado e en que están próximos os topónimos *As Moás* e *Airoá*. A meu ver, só hai unha condición que o diferencie de *Aviñoá* e que faga aceptable unha orixe en MÓLA: a presenza do artigo feminino, xa que hai outros casos semellantes en que aparecen próteses de *A-*: cf. *A Balea/A Abalea, A Figueira/A Afigueira, A Bidueira/A Abidueira*.

Arrexoá (p. 79). Outra posibilidade etimolóxica, amais das que con reparos suxire Bascuas (*ARRATIOLA, *ARRAZOA ou *ARRA-SO(L)A(N)A), sería un diminutivo en -OLA de *arrugia*, o feminino do vocábulo hispánico prerromano que deu lugar ós topónimos *Arroxo, Roxos* ‘regato’ (DCECH s.v. *arroyo*) e que quizais sexa tamén a orixe do topónimo *Arroxiña*, como considera Ares (2012: 436); a forma masculina *arrugio* atéstase desde o séc. IX con abundancia nos textos galegos (60 veces no *CODOLGA*), e a feminina tamén se encontra, amais de noutras áreas románicas, en textos medievais do noroeste hispánico “per *Arroia Mala*” a.905 DocAstur (Álvarez Maurín 1994: 192). Existe tamén a voz común *arroxa* ‘extensión de monte ao que se lle queimou a leña’ *DRAG*). O cambio da vogal átona previa explicaría-se ben por disimilación ou pola influencia da consoante palatal que a acompaña. En todo caso, estas hipóteses etimolóxicas cadran tamén ben con *Roxoa* (p. 92), con deglutinación do artigo e conservación da vogal etimolóxica. E non se pode descartar que teñan relación con *Raxoá*¹⁰ e con *Raxó* (en dous dos tres casos do NG en que está localizado en zona dialectal de -ó <-ÓLA, Vigo e Poio; o terceiro está en Teo e pode proceder de -ÓLO). Outra posibilidade etimolóxica para as formas sen *A-* son o nome persoal alto-medieval *Ragiolus* (cf. *Ragiolo* a.1005, *Raiolo* a.1009 TCelanova, feminino *Ragiola* a.1010 TCelanova, *Raiola* a.951 TSobrado), aínda que os nomes persoais adoitan proceder do xenitivo, o que non sería o caso. É evidente que quedan pendentes de comprobar a cronoloxía e as documentacións históricas que corroboren ou descarten estas posibilidades.

Antoa (p. 87). A autora propón un diminutivo de *anta* ‘Pedra grande chantada no chan’ que en toponimia adoita facer referencia a monumentos megalíticos. É posible, aínda que non se testemuña na documentación tal diminutivo. Non se pode descartar o nome feminino *Antoa*, atestado desde a Idade Media: “a casa de María Antoa” a.1377 CDVilaourente. Non son estraños os nomes femininos na toponimia (*Cataliña, Esteba, Martiña, Xácoma...*) e son nomes tales que permiten aproximar a época da súa imposición (propios da Baixa Idade Media o da Idade Moderna). Ademais, na zona onde se localiza o nome de lugar (Xermade, Lu), úsase en certa medida o artigo con nomes propios (vid. mapa en Louredo 2015: 179), o que constitúe unha das posibles explicacións para o artigo no topónimo.

Pigaroa é efectivamente diminutivo de *Pígara* e este probablemente procede dun hidrónimo, máis probablemente ca dunha acepción léxica ‘galiña de plumaxe semellante a unha perdiz’, que dificilmente pode xustificar un topónimo. Aínda que hoxe non dá nome a un río, Bascuas (2014: §109.1) documéntao como tal para o que hoxe se chama río Labrada: «est ipsa ecclesia inter ambas aquas, *Pigara* et *Ladra*» a.1077, *rivulo Pigara* a.1096 TCaaveiro. Este autor considéao descendente da raíz indoeuropea **peig-* ou **peik-* ‘marcar mediante o gravado ou a cor’; ‘multicolor, de cor, pintado’, como raíz hidronímica de ‘cor’, a mesma que ha ter a palabra achegada por Carolina Pérez, pero a motivación para este topónimo sería hidronímica e non léxica.

10. Para *Raxoá* Ares (2013: 82) propuxo ultimamente «(villa) *Ragiolana, procedente dun dos nomes persoais *Ragiola* (TC 333) ou *Ragiolus* (TC 425, 471, 473, 484, 573), diminutivos de *Ragius* (LE 367)». Hai que ter en conta, con todo, que este tipo de formación (nomes de posesores cun derivado en -ANA en concordancia co substantivo *villa*) son moito menos frecuentes en Galicia cós formados co xenitivo.

A distribución xeográfica dos apelidos¹¹ proporciona información relevante para completar os datos toponímicos, porque nalgúns casos son indicios claros da existencia de topónimos que actualmente desapareceron. Indicarei algúns casos:

- Os resultados de -OLA son na toponimia unicamente *-oa* e *-oá* (vid mapa 10, p. 107). O apelido *Vilaso* distribúese hoxe de forma compacta na beira norte da ría de Arousa (con maior concentración en Boiro), o que é indicio de que nesa zona debeu existir un nome de lugar así chamado que non subsistiu (os do NG están en Santiso e en Lalín: véxase a p. 68). O interesante aquí é a existencia do apelido *Vilasó*, exactamente na mesma área, que parece indicar que en certa medida o resultado de -OLA confluíu cos resultados de -OLA nesta zona, que hoxe presenta no léxico común tanto *-ó* coma *-oa* (vid. mapa 8, páx. 105).

- A localización do apelido *Mos*, moi concentrado no concello de Ribeira (155 de 230 apelidos), parece indicar que nesa zona debeu existir un topónimo *Mos*, hoxe perdido. Non podemos saber, sen atestacións históricas, se remonta a MALONES ou a MÓLAS, pois, como se dixo antes, os dous resultados confluíron foneticamente.

- A existencia do apelido *Piñeiroa* localizado pola Mariña luguesa en zona de *oa* suxire que, aínda que actualmente non se rexistra no NG ningún topónimo con esta forma (hai *Piñeiroá* e *Piñeirúa*), debeu existir nesa área.

- O apelido *Beiroa* non ten correlato no NG, aínda que hai varios microtopónimos *A Beiroa* nos concellos de Teo e Ames: é precisamente neste último concello, e mais no de Santiago, onde o apelido presenta maior concentración. Existe tamén o apelido *Beiró*, aínda que por causa da ausencia de acentos na fonte dos datos (o Instituto Nacional de Estadística) non é posible diferenciar a súa área da do apelido *Beiro*.

A conxunción dos datos toponímicos cos léxicos na súa distribución territorial permite tirar conclusión sobre a orixe, a difusión das palabras e a variación lingüística en xeral. Son particularmente interesantes os datos léxicos do sueste de Ourense, onde coexisten formas rematadas en *-ó*, *-oa* e *-oá*. Como di a autora, «a área de *-oá* puido ter unha amplitude maior que a que delimitamos a través dos datos toponímicos» (páx. 53); efectivamente, a non existencia de datos toponímicos na metade oriental de Ourense vese emendada polos datos léxicos (mapa de *teiroá*, p. 104); se a isto lle engadimos a presenza doutras formas léxicas —como *corroá*, *aixoá* e *(a)piñoá*, como fai Monjour (1988)—, o mapa aínda se completa máis.¹²

De todas formas, a dinámica da variación dos datos léxicos é diferente da dos toponímicos. En ocasións os mapas toponímicos mostran de xeito moi claro o movemento das isoglosas léxicas, e así o vemos, por exemplo, no de *Fontán/Fontao* e *Quintán/Quintá* con respecto ós mapas do *ALGa* correspondentes a *irmán* e *mazá* (<lat. -ANU, -ANA), respectivamente, que demostra que a terminación *-án* avanzou cara ó leste no léxico, en áreas onde se mantivo *-ao* nos topónimos (Boullón 2013: 41, 43), pero outras veces o panorama non se ve de forma tan clara. A presenza de *teiró* e *teiroa* en áreas de *teiroá* pode explicarse por distintas razóns, derivadas do feito de conviviren no léxico común formas en expansión con outras en retroceso, en permanente tensión. A aparición de formas en *-oa* pode ser consecuencia do seu avance en detrimento das outras variantes, nunha especie de estandarización espontánea: o mapa de *moa* (nº 7, p. 105), unha voz de uso moito máis xeral ca *teiroa*, presenta redución da variación: ausencia da solución **moá* en todo o territorio (aínda que subsista a forma toponímica *Moás*), e retroceso de *mó* fronte a *moa*, tanto no Barbanza coma noutras zonas estremeiras do centro e sur de Pontevedra, dunha forma semellante ó que mostra *filloa/filló* (mapa nº 9, p. 106). En canto a *teiró*, máis que pensar que son indicios «dunha área maior que a delimitada a través dos datos toponímicos» (p. 54), dado que os datos léxicos e toponímicos confirman que toda esta área é de *-oá*, como se dixo antes, a súa presenza pode explicarse pola proximidade a Portugal, porque, como a autora recorda, «a solución en *-ó* [ɔ]

11. Pódese consultar en liña na *Cartografía dos apelidos galegos (CAG)*.

12. Información tirada do *Glosario* de Constantino García e de Elixio Rivas (*apud* DdD): *aixoá* na Gudiña e en Porto-Zamora, *corroá* en Cedofeita-Ribadeo e en Riotorto], *(a)piñoá*, en Verín, Laza e Vilar de Barrio (Ou).

minoritaria no galego, é o resultado común en portugués da terminación -OLA» (p. 54). En calquera caso, os mapas dos datos toponímicos en contraste cos léxicos «permíttenos ir reconstruíndo a historia das diferentes variantes herdeiras da terminación latina -OLA» (p. 56), onde a toponimia é o chanzo máis recuado.

No que respecta a cuestións formais, suxeriría para facilitarlle a consulta ó lector facer as remisións do índice final de formas (pp. 127-128) á páxina e non ó capítulo: algúns deles son moi extensos (o 4º ten 21 páxinas e 6 subdivisións) e custa atopar formas como *Illoá*, que está s.v. *Ulloá*. En xeral a edición está coidada, non sendo algunhas grallas menores.

En definitiva, ante un tema tan complexo como o que escolleu a autora, conseguiu acadar os obxectivos formulados, cun traballo ben estruturado, que conxuga de maneira eficaz os datos obtidos da toponimia, do léxico común e da xeografía lingüística, con coñecemento cumprido da bibliografía existente. Todo isto ilumina a difusión de determinados fenómenos fonomorfolóxicos á vez que incide nas pescudas léxicas e etimolóxicas. Os mapas cos que acompaña o libro (especialmente o nº 5, coa síntese dos resultados toponímicos de OLA) revélanse como unha ferramenta moi eficaz para axudar na identificación etimolóxica. Constitúe, por todo isto, unha proposta metodolóxica para ter en conta en futuros traballos deste tipo. Trátase, pois, dun excelente comezo dunha traxectoria investigadora da que agardamos máis froitos.

Ana BOULLÓN
Universidade de Santiago de Compostela

Bibliografía citada

- ALBERTOS FIRMAT, Mª Lourdes (1966): *La onomástica personal primitiva de Hispania Tarraconense y Bética*. Salamanca: Universidad.
- ALGa = *Atlas lingüístico galego*. GARCÍA, Constantino / SANTAMARINA Antón (dirs.) (1990-2015). / ÁLVAREZ BLANCO, Rosario / FERNÁNDEZ REI, Francisco / GONZÁLEZ GONZÁLEZ, Manuel (investigadores). A Coruña / Santiago de Compostela: Fundación Barrié / Universidade de Santiago de Compostela. 6 tomos.
- ÁLVAREZ MAURÍN, M. Pilar (1994): *Diplomática asturleonese. Terminología toponímica*. León: Universidad de León. {413.13 ALV-1}
- ARES VÁZQUEZ, Nicandro (2012): «Toponimia do concello de Navia de Suarna», *Lucensia* 44/22, 69-88. <<http://www.seminariodelugo.org/web/images/Lucensia/L-44.pdf>>.
- ARES VÁZQUEZ, Nicandro (2012, 2013): *Estudos de toponimia galega*. A Coruña: Real Academia Galega, 2 vols.
- BASCUAS, Edelmiro (2014): *Novos estudos de hidronimia paleoeuropea galega*. Vigo: Universidade de Vigo.
- BOULLÓN AGRELO, Ana Isabel (2011): «O artigo na toponimia galega: aspectos da estandarización», *Revista Galega de Filoloxía*, 12, pp. 11-35. ISSN: 1576-2661 <http://illa.udc.es/rgf/pdf/RGF_12_enteiro.pdf>.
- BOULLÓN AGRELO, Ana Isabel (2013): «Variación e estandarización na toponimia galega», en GORDÓN PERAL, María Dolores (coord.): *Lengua, espacio y sociedad. Investigaciones sobre normalización toponímica en España*. Berlín: Walter de Gruyter, pp. 37-59.
- CAG = BOULLÓN AGRELO, Ana Isabel / SOUSA FERNÁNDEZ, Xulio (dirs.): *Cartografía dos apelidos de Galicia*. Instituto da Lingua Galega. <<http://ilg.usc.es/CAG/>>.
- CODOLGA = *Corpus Documentale Latinum Gallaeiae*. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. <<http://corpus.cirp.es/codolga/>>.
- GARCÍA DE DIEGO, Vicente (1962): «Notas etimolóxicas», *BRAE*, XLII/166, 203-244. <http://web.frl.es/BRAE_DB_PDF/TOMO_XLII/CLXVI/GarciadeDiego_203_244.pdf>.

- DAG = BOULLÓN AGRELO, A. I. (coord.) / MÉNDEZ, LUZ / NAVAZA, Gonzalo / PALACIO, Antón: *Diccionario dos apelidos galegos* (en preparació).
- DdD = SANTAMARINA, Antón (coord.): *Diccionario de Dicionarios. Corpus lexicográfico da lingua galega*. Instituto da Lingua Galega. <<http://sli.uvigo.es/TILG/index.html>>.
- HGN = PIEL, Joseph M. / KREMER, Dieter (1976): *Hispano-gotisches Namenbuch*. Heidelberg: Carl Winter.
- LOUREDO RODRÍGUEZ, Eduardo (2015): «On the use of the article with people's proper names in Galician», *Dialectologia*. Special Issue, V, pp. 167-190.
- MONJOUR, Alf (1988): «Notes de dialectologie ouest-hispanique: résultats particuliers du suffixe -OLA en galicien et en asturien», *RLiR*, 52/207-208, pp. 371-384. <<http://dx.doi.org/10.5169/seals-399832>>.
- NAVAZA, Gonzalo (2007): *Fitotoponimia galega*. A Coruña: Fundación Barrié. Biblioteca Filolóxica Galega do Instituto da Lingua Galega. <http://ilg.usc.es/agon/wp-content/uploads/2010/09/Fitotoponimia_galega.pdf>.
- NAVAZA, Gonzalo (2007): *Toponimia de Caloira*. Caloira: Concello de Caloira.
- NAVAZA, Gonzalo (2016): «Toponimia miñorá: Miñor, Nigrán, Gondomar, Baiona», en BOULLÓN AGRELO, A. I. (ed.): *Estudar toponimia: aproximacións metodolóxicas e interpretativas*. Anexo 75 de *Verba. Anuario Galego de Filoloxía*. Santiago: Universidade de Santiago, pp. 81-113.
- NAVAZA, Gonzalo (no prelo): «Particularidades fonéticas e morfolóxicas en apelidos galegos», *Antroponimia e lexicografía. Simposio ILGa 2016*. Santiago: Consello da Cultura Galega.
- NG = *Nomenclador de Galicia*. Xunta de Galicia. <<http://www.xunta.es/nomenclador/busca.jsp>>.
- PTG = Proxecto Toponimia de Galicia. <<http://toponimia.xunta.es/>>.
- TMILG = VARELA, Xavier (dir.): *Tesouro Medieval Informatizado da Lingua Galega*. Instituto da Lingua Galega. <<http://ilg.usc.es/tmilg/>>.
- VARELA AENLLE, Carlos Xesús (2000): *Toponimia del Eo-Navia*. Eilao [Asturias]: Mesa prá Defensa del Galego de Asturias. Reed.: *Repertorio toponímico e xenilicico da terra Eo-Navia*. Universidade de Vigo, 2010. <http://anl.uvigo.es/UserFiles/File/A%20xente/REPERTORIO_TOPONIMICO.pdf>.

PRADILLA, Miquel Àngel (2015): *La catalanofonia. Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 179 p.

L'any 2015 veia la llum aquesta obra benvinguda de Miquel Àngel Pradilla. *La catalanofonia* és un d'aquests meritoris assajos d'integrar en un mateix treball l'anàlisi de la situació de la llengua catalana en els diferents territoris on es parla, amb precedents com els *Informes sobre la situació de la llengua catalana* coordinats pel mateix Pradilla i Natxo Sorolla sota el paraigua de la Xarxa CRUSCAT de l'IEC,¹ un volum col·lectiu centrat en l'anàlisi demolingüística i coordinat per Ernest Querol (coord., 2007) i un de més recent, editat per Miquel Strubell i Emili Boix-Fuster (ed., 2011) i adreçat a un públic internacional, centrat en les polítiques lingüístiques. En aquest últim, Pradilla hi publicava un capítol de títol anàleg i, en certa manera, embrió del treball que ens ocupa. Una obra ambiciosa si es té en compte que l'emprén un sol autor, que integra l'anàlisi de les polítiques lingüístiques amb l'anàlisi demolingüística, i que encara hi suma una tercera pota, de caràcter programàtic. En efecte, com assenyala Isidor Marí en el pròleg, aquesta obra hauria de ser acollida «no sols com a estudi descriptiu i interpretatiu de la nostra realitat sociolingüística» sinó també «com a fonament de l'acció col·lectiva envers aquesta situació» (p. 11).

El llibre s'estructura en quatre capítols i un corol·lari. Els tres primers contenen una suggeridora

1. Podeu consultar-ne les successives edicions ací: <<http://blogs.iec.cat/cruscat/publicacions/informe/>> (última consulta: 07/11/2016).